

ფსევდო-ბოდრიარი

მეხუთე რიგის სიმულაკრი

5. ის ხდება რეალობის საფუძველი, და ამ რეალობის შექმნის შემდეგ რეალობა, როგორც საფუძველი, აღარ არსებობს.

ეს ფრაზა-დებულება 1995 წელს აღწერილ რიგს აგრძელებს. იმიჯების, სიმულაკრების ევოლუცია ოთხ ეტაპს მოიცავს:

1. ის არის საფუძველ-რეალობის რეფლექსია;
2. ის ნიღბავს და აფუჭებს საფუძველ რეალობას;
3. ის ნიღბავს საფუძველ-რეალობის არ ყოფნას;
4. ის არ შეიცავს მიმართებას რაიმე რეალობასთან, იმიტომ, რომ ის არის საკუთარი თავის წმინდა სიმულაკრი;

მაგრამ, თანამედროვე სამყარომ კიდევ ერთი ნაბიჯი გადადგა სიმულაკრის განვითარებაში, და სრულიად შემთხვევით, იმიჯის განვითარების ეს ბოლო ფაზა ჩვენთვის მისი სანსკრიტული ტრანსკიფციითაა ცნობილი. ავატარი არც ნიღბავს და არც მალავს არაფერს: ის ქმნის.

საინტერესოა, რომ იმიჯის განვითარების ბოლო ფაზა ჩვენთვის კომპიუტერის ეკრანზე ციფრული სურათის, ხატის სახით გახდა ცხადი: რაც არ უნდა დავაყენოთ ავატარად, ის ჩვენ ვართ - და ჩვენი სახელი (თუნდაც მოგონილი - რა მნიშვნელობა აქვს) აწერია. თავიდან, როგორც ცნობილია, ცუკერბერგმა ფეისბუქი კომუნიკაციის გაადვილებისათვის შექმნა. ცხადია, მას ეგონა, რომ მეოთხე რიგის სიმულაკრებს ქმნიდა: კომუნიკაციას კომუნიკაციისათვის - კომუნიკაციის საშუალებას, რომელიც აწარმოებს კომუნიკაციას არა იმისათვის, რომ რამე სადმე - საფუძველ რეალობაში - გაადვილოს, არამედ, იმისათვის, რომ კომუნიკაცია - მედიუმის და გზავნილის

დამთხვევის ეს უნივერსალური ადგილი - ტოტალური და ხელშესახები გახდოს. თავიდან მართლაც ასე იყო, ყოველ შემთხვევაში ასე გამოიყურებოდა: ფეისბუქი გახდა ადგილი, სადაც მართლაც დაემთხვა მედიუმი და გზავნილი ერთმანეთს. ავტარი უკვე გზავნილია, პროფილი - უკვე გზავნილია. ამ შემთხვევაში იმდენად დიდი მნიშვნელობა აღარ აქვს, რა იწერება timeline-ში. ამიტომ, შეიძლება სულაც არ მიანიჭო მნიშვნელობა სტატუსებს, რომლებიც ფილოსოფიური ტრაქტატის რეზიუმედან (რომელიც ამ სივრცეში ვერასოდეს ვერ გახდება ტრაქტატი) კუჭის მოქმედების რეპორტამდე მიმოიქცეოდეს: საკუთარი თავის ავტარად და პროფილად ქცევით, ჩვენ გვგონია, რომ კომუნიკაციას ვიადვილებთ, „სინამდვილეში“ - მარშალ მაკლუჰანის ამოტრიალებულ და მრუდე სარკეში არეკლილი რეალობის წინაშე ვდგევართ: განა სად არის ამაზე უფრო მეტად მედიუმი გზავნილი და განა სად არის ამაზე უფრო მეტად გლობალური სოფელი - საკუთარი თავის მხოლოდ საკუთარ მეგობრებში გამოკეტვის შეუფერხებელი უფლების ჩათვლით?

მაგრამ, მეხუთე რიგის სიმულაცია კიდევ უფრო შორს მიდის. მაკლუჰანის მრუდე სარკეში კიდევ ერთი ჭეშმარიტება ხდება ცხადი: გზავნილი არის მედიუმი. გზავნილები სუბიექტები ხდებიან: გზავნილებში - სტატუსებში, კომენტარებში, Like-ებში - იგულისხმება რაღაც, უფრო ზუსტად ვიღაც - რაც ისევე არსებობს, როგორც გზავნილი - ის, ვინც ავტარი შექმნა და ცდილობს, სუბიექტურად - საკუთარი თავი თავიდან დაბადოს ფეისბუქში: შედეგად კი გზავნილის მიერ გაგზავნილ გზავნილს ვიღებთ. გზავნილები ხდებიან მედიუმები. სუფთა, სუბიექტით შეურყვნელი გზავნილების სამყარო.

საფუძველ-რეალობის გაქრობა

თუკი მეოთხე რიგის სიმულაკრი სამყაროს აღარ მიიჩნევდა საჭიროდ - იწყებდა რა იმიჯების (სიმულაკრების) წარმოებას-კვლავწარმოებას და საფუძველ-რეალობა მხოლოდ და მხოლოდ მომაბეზრებელ უხერხულობას წარმოადგენდა, მეხუთე რიგის

სიმულაკრი მთლიანად იქვემდებარებს საფუძველ-რეალობას და ფიზიკურის მიზეზად ელექტრონულს აქცევს. თუკი მეოთხე რიგის სიმულაკრი უბრალოდ იჭრებოდა რეალობაში და საკუთარი თავით ანაცვლებდა რეალურს და რეალურის მნიშვნელობას, მეხუთე რიგის სიმულაკრი აღადგენს სტატუს-კვოს - ოღონდ - შეტრიალებულად: თვითონ ხდება აღდგენილი და დადგენილი რეალობის სტატუს-კვოს საფუძველი. არაბული რევოლუციები¹ ამის საბუთია. მაგრამ არა მარტო:

ამის ნიშნები პირველად კინოინდუსტრიამ ამოიციო: “You’ve Got Mail”²: წიგნის გამომცემლები ნელ-ნელა გადადიან სამყაროში, რომელიც სრულიად არა-წიგნურია, არა-hard-copy-ური: ფილმის განმავლობაში ვხედავთ, როგორც ხდება ე-მეილის მიერ შექმნილი სამყარო რეალური სამყაროს საფუძველი. ამის შემდეგ, ის, რაც საფუძველ-რეალობაში ხდება, აღარ არის მნიშვნელოვანი - მნიშვნელოვანია რა უდევს მას საფუძვლად გზავნილებით ელექტრონულ მიმოცვლაში. ამიტომ, გზავნილი ხდება მედიუმი:

ეს ბოლო ფრაზა არ უნდა გავიგოთ ტრივიალურად - თითქოს გზავნილი ასრულებს მედიუმის ფუნქციას ორ სუბიექტს შორის. არამც და არამც: გზავნილი, ყოველივე ზემოთქმულის გათვალისწინებით, არის მედიუმი ჩვენსა და საფუძველ-რეალობას შორის - კი არ დგას ჩვენს შორის, არამედ, გარდაქმნის და ქმნის საფუძველ რეალობას გზავნილის მიხედვით: მედიუმი არა როგორც მოსაშუალებე, არამედ, როგორც „ღვთაებრივი“ იმპულსის გარდამქმნელი, სამყაროს შემქმნელი: სამყარო,

¹ არაბული რევოლუციები - მე-20 საუკუნის 10-იან წლებში ახლო აღმოსავლეთში მიმდინარე სახალხო გამოსვლები, რომლებთაგანაც ზოგიერთი მთავრობის შეცვლით დასრულდა, ზოგი არა. ამ გამოსვლებს ის აერთიანებდა, რომ საყოველთაოდ გაზიარებული მოსაზრებით, მათი ორგანიზება ფეისბუქის საშუალებით მოხდა.

² 1998 წლის რომანტიკული კომედია. რეჟისორი ნორა ეპონი. მიკლოშ ლაზლოს პიესის „პარფუმერია“ მიხედვით. როლებში - ტომ ჰენკსი, მეგ რაიანი, გრეგ კინერი. სიუჟეტი; კონკურენტი წიგნის მაღაზიის პატრონები რეალურ ცხოვრებაში ერთმანეთს ებრძვიან, ხოლო ვირტუალურ სამყაროში, სადაც ანონიმური მიწერ-მოწერა აქვთ - უყვარდებათ ერთმანეთი. საბოლოოდ მათი სიყვარული რეალურ სამყაროში გადმოდის.

რომელიც გზავნილის მიღების შემდეგ სხვანაირია - როგორც გამოცხადებისას - საეკლესიო წიგნებში - და აღარასოდეს გახდება ისეთი, როგორიც მანამდე იყო.

იდენტობების ელექტრონული ცირკულაცია

დავუბრუნდეთ მეხუთე რიგის სიმულაკრს: ავატარს, პროფილს და ტაიმლაინს: ის, რომ ფეისბუქში ყოველი სუბიექტი ცდილობს - ცნობიერად თუ არაცნობიერად - საკუთარი თავის იდეალური, ან სხვა ვერსია ატვირთოს, ტრივიალურია: ამის კეთება მანამდეც ხდებოდა, ავტობიოგრაფიების, შელამაზებული CV-ების, ანდა, უბრალოდ, გამოგონილი ისტორიების საშუალებით. ის, რომ ფეისბუქში ამის კეთება სტაბილურია და განგრძობადი, არა-ერთჯერადი, არ ხსნის საქმის ვითარებას.

საქმე სხვა რამეშია: ფეისბუქის ავატარი არ არის ნილაბი, ან მოსასხამი, ან - კედელი. მის უკან - პრინციპულად არაფერია. ისევე, როგორც სამყაროს აგებულების ექსტრავაგანტულ თეორიებში, ავატარის დაწვრილებითი გამოკვლევა სიცარიელეს იძლევა, და ამიტომაც ხდება ავატარების ერთობლიობა რეალობის ერთადერთი და გარდაუვალი საფუძველი.

შესაძლებელია რამდენიმე ავატარი გქონდეს, მაგრამ შეუძლებელია გამოხვიდე ფეისბუქიდან: ის არ გაძლევს ამის უფლებას. იმ შემთხვევაშიც კი, თუკი რეალურ სამყაროში მოკვდი, ფეისბუქის ავატარი გელოდება, ელექტრონული სიჯიუტით - ალბათ აღდგომამდე. ამ აზრით - ფეისბუქი ნებისმიერი ესქატოლოგიური წარმოდგენის პაროდიაცაა და უკვე - პარადიგმაც.

მაგრამ ეს არ არის საბოლოო რამ: ფეისბუქი იდენტობების ცირკულაციის უნარს გვანიჭებს. ეს აქამდე შეუძლებელი იყო. შენ არა მარტო შეგიძლია შექმნა რამდენიმე იდენტობა, არამედ, ძველი სტატუსების წაშლით და ახალი სტატუსების ატვირთვით შეცვალო ერთხელ უკვე შექმნილი იდენტობის არქიტექტურა და სტრუქტურა: ისევე, როგორც ჯადოსნურ ზღაპრებში: სრული გარდასახვაა შესაძლებელი. ოღონდ, ისევე,

როგორც ამ ზღაპრებში, იდენტობამ გატაცება იცის, და რაც უფრო მეტ დროს გაატარებ ახლად შექმნილ იდენტობაში, მით უფრო მეტი დრო დაგჭირდება იდენტობის გამოცვლისათვის ან ძველ იდენტობასთან დაბრუნებისათვის. ერთდერთი, რაც, ალბათ, ამსგავსებს უკვე ყოფილ საფუძველ-რეალობას და მეხუთე რიგის სიმულაკრუმს - არის ის, რომ მოქმედებას დრო უნდა, დრო კიდეც - ფულია. ყველა იმ ვირტუალური cashflow³-ის მიუხედავად, გაცვლის პოლიტიკონომია ასეთად რჩება: ამიტომ ხომ არ არის ფეისბუქური სივრცე უმეტესად მემარცხენეების საყვარელი ადგილი?

ძალაუფლების თვით-პრეზენტაციის ჰორიზონტი

უნდა ველოდოთ თუ არა სიმულაციების თანრიგების ზრდას და მე-6, მე-7 და ა.შ. რიგის სიმულაციების გაჩენა-წარმოშობას? ალბათ არა. რაც იყო მოსალოდნელი თუ საოცნებო - მოხდა: სიმულაკრი საბოლოოდ გადაიქცა რეალობის საფუძველად, საფუძველ რეალობის არსებობის საშუალებად. დღევანდელ სამყაროში არაფერია იმაზე უფრო სიმულირებული, ვიდრე ფეისბუქის ავატარი. თითქოს ამ ბოლო წინადადებაში სიტყვა „სიმულირებულის“ მაგივრად სიტყვა „რეალური“ უნდა ჩამეწერა. მაგრამ არა: რეალობა აღარ არის ის, რა მნიშვნელობასაც მასში ვდებთ. და არც სიმულაკრი, იმიჯი აღარ არის ის, რასაც წიგნებში ვკითხულობთ და წარმოგვიდგენია. ალბათ, ყველაზე უფრო ადეკვატური გამოხატვა იქნება: არაფერია იმაზე არსებული, ვიდრე მეხუთე რიგის სიმულაკრი. ყველა სხვა არსებული, მათ შორის რეალურიც, მისგან გამომდინარეობს და მასზე დამყარებული ხდება. მაგრამ, ამავე დროს, არაფერია მეხუთე რიგის სიმულაკრზე უფრო ცარიელი, საფუძვლის გარეშე მყოფი, სიცარიელე, როგორც ასეთი.

³ Cashflow (ინგლ.) - ნაღდი ფულის მიმოცვლა, ბრუნვა.

მაგრამ, განა ეს ნიშავს, რომ არსებობა, ანდა მისი ცნება - სიცარიელის ეკვივალენტური გახდა? არამც და არამც. ეს ტრაექტორია, რომელზეც დღეს ჩვენს თვალწინ მეხუთე რიგის სიმულაკრი მოძრაობს, არსებობას საბოლოოდ ცლის, ათავისუფლებს სიღრმე-ზედაპირის განზომილებებისაგან და მათ შესახებ კითხვას უაზრობად აქვევს: რა აზრი აქვს შეკითხვას იმის შესახებ, რაც ყველა სიღრმე-ზედაპირის მეტაფიზიკური, მიზეზობრივი და ემოციური საფუძველია? რა აზრი აქვს შეკითხვას იმის სიღრმის შესახებ, რის გარეშედაც თვით-პრეზენტაცია შეუძლებელი ხდება? ყველაზე უფრო ადექვატური მეტაფორა, ალბათ, მოებიუსის ზოლია: ოღონდ ზოლი, რომელზეც დროის ყოველ მომენტში ორ ზედაპირზე ხარ.

საბოლოოდ, კითხვა ჩვენს და მეხუთე რიგის სიმულაკრის შესახებ არის კითხვა ჩვენი თვით-პრეზენტაციის, ჩვენი იდენტობის ჰორიზონტის და ჰორიზონტულობის შესახებ. რა თქმა უნდა, ფეისბუქი არ არის ერთადერთი, რომელსაც თვით-პრეზენტაციის ამ ცირკულაციამდე მივყავართ. უბრალოდ, ფეისბუქი ამას ყველაზე უკეთესად აკეთებს. ყველა საკითხი თუ პრობლემა, რომელიც ჩვენს წინაშე იდგა, თუნდაც ისეთი გრძნობადი რამ, როგორცაა ძალაუფლების და კონტროლის საკითხები, გადავიდა ამ ყველაზე უფრო არსებულ სიცარიელეში: ძალაუფლების საკითხი უკვე ფეისბუქის კონტროლის საკითხია: ერთის მხრივ, ძალაუფლება ცდილობს არ დაუშვას ფეისბუქი, ხოლო მეორეს მხრივ - იყოს მასში. ორივე - მოკლე და გრძელ პერსპექტივაში - შეუძლებელია: ძალაუფლება მანამაა, სანამ ფეისბუქი არ არის მის სამყაროში, როგორც კი ძალაუფლება ფეისბუქის წევრი ხდება, ის უკვე აღარ არის ძალაუფლება, არამედ, სიცარიელის ერთ-ერთი მოდუსი. რის გამოც ის ხდება არა ნაკლებად დამნდობი ან ლმობიერი, არამედ - უფრო უსარგებლო. ეს ყველაფერი კი, ძალაუფლების ნელ-ნელა მომავალ შეუძლებლობაზე მიუთითებს.